

Kommunal tillväxt

**– Om kommunchefers motiv till
tillväxtsatsningar**

Viveka Nilsson

© Kommunforskning i Västsverige tillsammans med författarna

2006

KFi – Kommunforskning i Västsverige
Pilgatan 19A
411 22 Göteborg

tfn 031-786 5900
fax 031-786 5909

E-post Hkfi@kfi.se
Hwww.kfi.se

1. KOMMUNAL TILLVÄXT

Lokal tillväxtpolitik

Tillväxten och dess betydelse för vår välfärd har under senare år kommit alltmer i fokus i den politiska debatten. Det framhålls att ju starkare tillväxt, desto större blir möjligheterna att bibehålla och utveckla välfärden. För att stärka tillväxten måste tillväxtpolitiken ständigt utvecklas, och varje kommun har tillsammans med myndigheter och andra samhällsaktörer ett ansvar för att skapa ett välfungerande samhälle och en stark ekonomi. De kommunala tillväxtsatsningarna kom i blickpunkten under 1980-talets början då staten sköt över ansvaret för näringsliv och sysselsättning till den lokala nivån. Den enskilda kommunens ansvar för det lokala näringslivets utveckling ökade och den lokala tillväxtpolitiken blev allt viktigare för den nationella tillväxten (se till exempel Nutek 2000).

På senare år har tillväxt också blivit ett tydligt mål i svensk regionalpolitik. I den senaste regionalpolitiska propositionen (prop 2001/02:4) lanseras begreppet regional utvecklingspolitik, en sammanslagning av de tidigare politikområdena regionalpolitik och regional näringspolitik. Utgångspunkten är uppfattningen att nationell tillväxt och välfärd är avhängigt tillväxten i landets samtliga regioner, och att en ändamålsenlig tillväxtpolitik kräver samordnade insatser mellan den nationella, regionala och lokala nivån. Med anledning av propositionen beslöt riksdagen att det från och med 2004 ska genomföras regionala tillväxtprogram i alla län. Tillväxtprogrammen är centrala verktyg i det långsiktiga arbetet för en hållbar regional utveckling.

Tillväxt är ett begrepp som spänner över ett brett spektrum. Det går inte att med några enstaka ord beskriva innebörden av kommunala tillväxtansträngningar. Kommunal tillväxt handlar om satsningar inom näringsliv, kunskapsutveckling, infrastruktur, kommunikationer, kultur, hälsa, integration, samverkan, internationella kontakter, boende, utbildning, barnomsorg, äl-

dreomsorg, miljöarbete, turistnäring med mera. Generellt gäller dock att tillväxten måste vara hållbar. Politiska beslut ska utformas så att de tar hänsyn till ekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenser på lång sikt.

Forskningsområdet i ett vidare perspektiv och syftet med studien

Området kommuner och tillväxt är tämligen väl beforskat utifrån olika samhällsvetenskapliga perspektiv. Statsvetare har bland annat studerat tillväxtsatsningar i förhållande till politiska förhållanden i kommunerna och i förhållande till olika organisatoriska arrangemang. De har kunnat konstatera en ökad uppmärksamhet på näringslivsfrågor och också skillnader mellan kommuner vad gäller tillväxtsatsningar. Pierre (1991) noterar till exempel att i de av honom studerade kommunerna ökade de näringspolitiska aktiviteterna med andelen socialistisk representation i de beslutande organen. Socialistiska kommuner hade generellt sett antagit näringspolitiska program i högre utsträckning än stabilt borgerliga eller instabila kommuner. De härskan- de politiska ideologierna kan alltså vara mer eller mindre inriktade mot tillväxtbe- främjande åtgärder. Lidström (1998) visar på en tydlig tendens att den kommunala näringslivspolitik breddats till att innefatta allt fler verksamheter än tidigare. En verksamhet som fått allt större betydelse i den lokala tillväxtpolitiken är utbildning. Lidström pekar på att det föreligger skillnader mellan kommunerna vad gäller utbildningens roll i näringslivspolitik. Medan några kommuner satsar på utbildning som gynnar redan etablerade företag, utnyttjar andra detta instrument för att stimulera framväxten av nya företag. I senare års statsvetenskapliga studier konstateras att regionerna fått en alltmer framträdande plats i näringslivspolitik. ”I litteraturen kring ekonomisk utveckling fäster man allt större avseende vid regioner som empirisk och analytisk nivå för tillväxtfrämjande åtgärder” (Pierre och Schütt 2004, s 418). En orsak till detta är enligt författarna att strukturell omvandling och modernisering

allt oftare är problem av regional och inte lokal karaktär. Ett framträdande problem inom den kommunala näringslivspolitikerna härrör sig till frågor kring infrastrukturell utveckling, vilket regionerna är bättre lämpade att hantera. Den statliga nivån ses enligt författarna idag som på det hela taget ganska ointressant i näringslivspolitiska sammanhang.

För samhällsökonomer har frågan handlat om vilka drivkrafter kommuner har för att satsa på tillväxt och i vilken utsträckning som kommuner och regioner bör bedriva och varför de bedriver lokal näringslivspolitik. Neoklassikerna (se Calmfors och Persson 1999 för ett utförligare resonemang kring ekonomisk tillväxt i teori och praktik) hävdar att den grundläggande drivkraften för tillväxt utgörs av teknologiska investeringar. Ökade investeringar i fysiskt kapital kan höja tillväxttakten, men leder på sikt också till avtagande marginalavkastning. I den nya (endogena) tillväxtteorin övergavs det grundläggande antagandet om avtagande marginalavkastning, och ersattes av antagandet om att vissa typer av kapital inte behöver kännetecknas av avtagande marginalavkastning. Ett sådant exempel är investeringar i humankapital. En kontinuerlig ökning av humankapitalet antas kunna ge varaktig tillväxt. Ytterligare en drivkraft för tillväxt, utöver fysiskt kapital och humankapital, som kommit att diskuteras alltmer under senare år är investeringar i socialt kapital (se till exempel Pettersson 2001 och Sveriges Kommuner och Landsting 2005). Med socialt kapital avses individer som knyter kontakter och bildar nätverk. Likaså betonas numera att traditionella förklaringar till tillväxt såsom tillgången på arbetskraft, kapital, råvaror och infrastruktur, debatteras allt mindre. I stället har faktorer som kompetens, lärande, innovationsförmåga, samverkan, kluster och entreprenörskap kommit att spela en allt viktigare roll för den lokala och regionala tillväxten (se till exempel Thurow 1999 och SOU 2003:90).

För kommunalekonomer har frågan om tillväxt i hög grad kopplats samman med system för inkomstutjämning mellan kom-

muner. Innebörden av rådande inkomstutjämningssystem är att det sker en i det närmaste fullkomlig utjämning mellan kommunerna avseende skattekraft och att de kommunalekonomiska effekterna av förändringar av den egna skattekraften är synnerligen begränsade. Frågan som fokuserats är om systemet motverkar och hindrar kommuner från att satsa på utveckling och tillväxt. Studier av utjämningssystemets effekter pekar emellertid på att systemet inte har påverkat eller i mycket ringa utsträckning har påverkat de kommunala beslutfattarnas beteende i fråga om tillväxtbefrämjande åtgärder (se till exempel Söderström 1994 och Siverbo 2005). Det förefaller således finnas helt andra motiv till tillväxtansträngningar eller uteblivna sådana. Det har också framförts att det finns en betydande okunskap om utjämningssystemets konstruktion och effekter som gör att systemet i sig inte kan utgöra förklaring till satsning eller utebliven satsning på tillväxt.

Institutionernas och därmed också aktörernas roll som förklaringsfaktorer till tillväxt betonas idag av många framträdande forskare inom samhällsvetenskapen. Institutionell teori har stått i centrum i den moderna samhällsvetenskapliga forskningen, där relationen mellan aktör och struktur har varit ett genomgående tema i diskussionen kring villkoren för tillväxtsatsningar. Institutionerna anger de ramar inom vilka individerna agerar och fastställer vad som är acceptabla handlingar. De bidrar till att ge handlandet regularitet och mening, och ökar därmed organisationens stabilitet. Institutionerna kan sägas utgöra ett slags infrastruktur som styr individernas förehavanden (Sjöstrand 1995). Institutioner manifesteras i vanemässiga handlingar och är ofta så självklara att ingen reflekterar över dem. Individer kan förändra institutionerna och därigenom påverka vad som sker idag och vad som kommer att ske i framtiden. Institutioner är resultat av historisk utveckling och formas genom gårdagens händelser. Dagens situation formar således morgondagens institutioner. En organisation med starkt etablerade institutioner kan ha svårare att satsa på tillväxt än en organisation som inte har lika lång tradition och

invanda beteendemönster. Organisationer som förmår integrera nya ekonomiska impulser, ny teknologi och innovationer inom ramen för de befintliga institutionerna tenderar att gå en mer gynnsam utveckling till mötes än sådana vars institutioner är mer motståndskraftiga. Skillnader i kommuners institutionella miljö, det vill säga i deras spelregler och värderingar, kan därmed förklara skillnader i tillväxtsatsningar.

En viktig slutsats av den diskussion som förts under senare år kring vilka faktorer som egentligen främjar tillväxt är att forskarna hittills inte kunnat identifiera en enda enkel förklaring till tillväxt (se till exempel Bigsten 2003). Den moderna forskningen tyder på att fler förklaringsfaktorer måste beaktas för att vi ska få svar på vilka faktorer som främjar kommunal tillväxt. Ovanstående litteraturgenomgång visar också att det finns all anledning att fördjupa studierna kring kommuners tillväxtsatsningar och i synnerhet då motiven till tillväxt. Vilka är incitamenten för kommunala beslutsfattare att satsa på tillväxt? Vilken betydelse har olika omständigheter för kommunernas benägenhet att vidta tillväxtbefrämjande åtgärder?

Syftet med föreliggande studie är att beskriva och förklara faktorer som främjar kommunal tillväxt liksom motiv till tillväxtsatsningar, och därigenom uppnå en ökad förståelse för varför kommunal tillväxt egentligen sker. Det handlar om att belysa faktorer och motiv utifrån kommunchefers perspektiv.

Tänkbara motiv till tillväxt och använd metod

Tillväxt kan tänkas kopplas till fyra motiv som har att göra med ekonomi, verksamheten och dess utveckling, satsningar som sker för att förstärka de långsiktiga förutsättningarna för kommunen samt satsningar som sker för att lämna avtryck, det vill säga det handlar om legitimering av kommunen och/eller den enskilde beslutsfattaren. Utifrån motiven kan åtta begrepp knytas till tillväxt. Begreppen bildar ut-

gångspunkt för föreliggande studie, och avsikten är att närmare undersöka deras betydelse för kommunala tillväxtsatsningar. De åtta begreppen är följande:

Ekonomi

Bruttonationalprodukten (BNP)
Skattekraft

Verksamhet

Kvalitet
Välfärd

Förstärkning

Konkurrenskraft
Befolkningsökning

Avtryck

Profilering
Identitet

De åtta begreppen har utvecklats enligt en specifik ordning. Utifrån en generell inläsning av tillväxtlitteratur och allmänna och övergripande funderingar rörande motiv till tillväxt valdes ett antal begrepp. Dessa presenterades utan någon som helst inbördes rangordning eller systematik för forskarkollegor. Listan blev kritiserad för brist på just systematik, däremot framfördes inga synpunkter på vilka begrepp som skulle avföras och endast något enstaka förslag till begrepp som borde läggas till framkom. I nästa fas gjordes en systematisk genomgång av förorden i kommunala årsredovisningar författade av kommunstyrelsens ordförande. Genomgången syftade till att fånga upp synsätt på tillväxt för att ytterligare kunna utveckla begreppslistan. I samma syfte gjordes också en genomgång av kommunernas webbplatser och några andra i sammanhanget viktiga aktörers webbplatser. Utifrån dessa genomgångar bestämdes att tillämpa de åtta ovanstående begreppen.

Studien baseras på intervjuer med tolv kommunchefer i Göteborgsregionen och en representant för Västra Götalandsregionen. En del i studiens intervjuform var att inter-

vjupersonerna skulle rangordna de åtta begreppen med avseende på deras betydelse för kommunala tillväxtsatsningar. Rangordningen gick till så att de intervjuade fick åtta papperskort med ett begrepp på varje som de sedan skulle sortera. Intervjupersonerna hade också möjlighet att lägga till egna begrepp. Sju av dem gjorde detta fast rangordnade inte dessa begrepp. Ingen av de tillfrågade funderade särskilt länge på hur de skulle sortera korten. Dock påpekade några av dem att begreppen kan vara både mål och medel och att detta var lite förvirrande. Ingen tyckte att något av begreppen var irrelevant för tillväxt. Alla begreppen ansågs ha betydelse för tillväxtsatsningar om än i högre eller lägre grad. En av de tillfrågade valde att inte utföra rangordningen. Efter rangordningen ombads intervjupersonerna också kommentera vart och ett av begreppen. Rangordningsmetoden har tidigare använts av Malmer (2003) som påpekar vikten av att låta respondenterna kommentera begreppen. Resultatet av rangordningen i föreliggande studie presenteras på sidan 15 genom att rangpoängen för varje enskilt begrepp anges. Poängsättningen bygger helt enkelt på respektive begrepps plats i de tolv utförda rangordningarna. En första plats ger en poäng, en andra plats ger två poäng och så vidare ända ned till en åttonde plats som ger åtta poäng. Det begrepp som har lägst totalt antal rangpoäng har alltså störst betydelse för tillväxt enligt de intervjuade.

Intervjumallen innehöll också öppna frågor där intervjupersonerna ombads beskriva sin syn på fenomenet tillväxt samt motiven till och restriktionerna för tillväxt. De ombads också ange hur man mäter tillväxt. Öppna frågor har den fördelen att de intervjuade inte tvingas in i bestämda tanke-mönster utan fritt kan uttrycka sina synsätt (för en utförlig beskrivning av intervjumetoden se till exempel May 2001). Samtliga intervjuer har spelats in på band och transkriberats ordagrant vartefter materialet presenterats i så oförfalskad form som möjligt. Presentationen av intervjumaterialet följer i nästa kapitel. För att underlätta framställningen avses även regionrepresen-

tanten när uttalanden om gruppen kommunchefer som helhet görs.

2. KOMMUNCHEFER OCH TILLVÄXT

Kommunchefernas bild av tillväxt

Samtliga intervjuade kommunchefer är överens om att kommunal tillväxt är något positivt. De är också överens om att tillväxt inte är något mål i sig. När de beskriver sin syn på och motiven till kommunal tillväxt framkommer att det yttersta målet för en kommun är att öka välfärden, och att tillväxt är medlet att nå dit. Tillväxt ger kommunen en skjuts framåt och bidrar till ett positivt klimat. Kommunen blir okänsligare för störningar och klarar lättare av konjunktursvängningar. Tillväxt ger styrka och framtidstro. ”En kommun som är aktiv dit dras folk och näringsliv.” Det gäller enligt de intervjuade inte bara att utveckla den kommunala verksamheten för att öka välfärden, man måste också se till människors sociala miljö. Det handlar om att skapa goda levnadsvillkor för befolkningen både fysiskt och psykiskt. Trygghet är en viktig faktor i sammanhanget. Den sociala miljön ska vara sådan att kommuninvånarna mår bra och känner sig trygga. ”Människor som mår bra presterar mer. Människor som inte mår bra presterar sämre och är ingen styrka för samhället.” De intervjuade betonar att det gäller att hänga med i utvecklingen och anpassa sig till nya tider. Gör man inte det kan stagnation och icke-tillväxt bli följden, vilket är förknippat med svårigheter. Icke-tillväxt medför neddragningar av den kommunala verksamheten med övertalig personal och tomma lokaler som följd. Kommunen tappar kraft och energi. ”Tillväxt är viktigt eller rättare sagt icke-tillväxt är så farligt att tillväxt blir viktigt.” Tre citat belyser det nyss sagda:

”Växa är inget självändamål för en kommun, utan målet är att ta hand om de invånare vi har så bra som möjligt. Vi föreställer oss att en förutsättning för det är att vi ökar lite grann.”

”Tillväxt är inget mål, utan ett medel. Tillväxten skapar en styrka. Det är lättare att överleva om man går in i svackor. Både kommuninvånare och kommunanställda kan glädjas åt tillväxt. Det genererar ny kraft och ny energi. Och nyfikenhet. ... Det finns en kritisk massa. När man står stilla för länge blir det inget intresse runt kommunen.”

”Man kan inte ha tillväxten som mål i sig. Det är ungefär som kommunal ekonomi. Om målet skulle vara att göra vinst i en kommun skulle vi inte ha någon välfärd. Då skulle vi bara ta in skatter och göra så lite som möjligt. Tillväxt måste ju vara något som ökar, och så finns det icke-tillväxt och det är då man uppnår faran.”

Gemensamt för de tillfrågade är vidare att de beskriver sin syn på och motiven till kommunal tillväxt i termer av faktorer som genererar tillväxt. Majoriteten av kommuncheferna nämner i sammanhanget befolkningsökning. ”Det är som en form av kvitto.” Några av dem nämner också näringslivssatsningar som viktiga för att främja tillväxt. ”Ett starkt och vitalt näringsliv i kommunen är viktigt.” Det gäller att ge nya företag plats att verka och att utveckla redan befintliga företag. Näringslivssatsningar medför ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet. Och det gäller att minska de kostnader som är förknippade med individer som är utslagna från arbetslivet. Befolkningen vill inte bara ha arbete. De vill ha någonstans att bo också, varför bostadsbyggande poängteras som en viktig faktor för tillväxt. Likaså nämner de intervjuade infra-strukturen som betydelsefull för tillväxt. Bra vägar och goda kommunikationer underlättar in- och utpendling i kommunerna, vilket påverkar arbetsmarknadens utveckling. Även trygghet nämns i

sammanhanget. Individerna ska känna sig trygga och säkra både där de bor och arbetar. Det är också viktigt med satsningar inom utbildningsområdet för att främja tillväxt, och då särskilt vad gäller forsknings- och utvecklingsverksamhet. ”Det gäller att förse näringslivet med spetskompetens.” Likaså anses föreningslivet och kulturverksamheten vara av betydelse. Några av respondenterna anlägger ett ekonomiskt perspektiv på tillväxt och menar att tillväxt inte bara leder till utveckling av den kommunala verksamheten och näringslivet, utan också till en förbättring av ekonomin. Befolkningstillväxt leder till ökat skatteunderlag, vilket i sin tur leder till bättre ekonomi. Några citat får spegla de intervjuades uppfattningar:

”Tillväxt kan vara mycket. Det är inte bara etablerandet av företag, utan också befolkningstillväxt. Där man har befolkningstillväxt har man tilltro till framtiden. Man har bättre förutsättningar att ekonomiskt klara de uppgifter man har.”

”Har man ingen befolknings-tillväxt tynar man sakta bort. Det finns ingen status quo i en kommun. Antingen så växer man eller så dör man sotdöden. Det är nödvändigt med tanke på den demografi vi har idag och de utmaningar vi står inför. Ska vi kunna bibehålla en god verksamhet måste vi ha en befolkningstillväxt och en tillväxt av skatteunderlag.”

”För vår del är det invånarantal som räknas. Det finns möjlighet att göra mer. Det finns ett antal fasta kostnader som man kan slå ut på ett större antal individer. Kan erbjuda bättre service. Har man 8 000 invånare kanske man inte har råd att hålla sig med en sim-

hall och en ishall. Har man 13000 invånare kanske man har råd med det ena. Har man 25000 invånare kanske man har råd med bägge.”

Även om tillväxt är förknippat med förbättrad ekonomi så har tillväxten också ett pris. Tillväxtsatsningarna måste därför enligt samtliga respondenter hållas på en lagom nivå. Tillväxten får inte bli för kraftig. Då kan kostnaderna skena iväg okontrollerat och det blir svårt att bibehålla och utveckla den kommunala verksamheten på önskvärt sätt. ”Det är svårt att hinna med kommunalekonomiskt och servicemässigt om man växer för fort.” De intervjuade påpekar att det ställer stora krav på kommunen att hantera en kraftig befolkningsökning, varför en svag sådan är att föredra. Majoriteten av de tillfrågade nämner siffran en procent i sammanhanget och menar att en procents befolkningsökning per år är lagom. ”Jag satt för många år sedan och jobbade i ett projekt där man kom fram till att en procent var ganska lagom annars blir det för dyrt.” Respondenterna påpekar också vikten av långsiktighet vid tillväxtsatsningar. Det gäller att skapa en hållbar utveckling. Därför kräver tillväxtsatsningar god planering och framförhållning. ”Om man inte har tillräckligt lång framförhållning står man plötsligt i en situation då man måste skära ner.” Det är också enligt kommuncheferna av vikt att utnyttja redan befintliga satsningar och investeringar i så stor utsträckning som möjligt för att undvika onödiga kostnader. Tre citat om nyss sagda:

”Att det bara väller in människor är inte det viktigaste för tillväxten. Det ska ske i lagom form så att man hinner med service. Att man hinner bygga ut den i en takt så att den är långsiktigt hållbar. Man måste planera på ett sätt som man kan bygga vidare på. Det är en

procent om året som är lagom.”

”Man måste se till att befolkningsökningen sker på ett någorlunda planerat sätt. Att man kan utnyttja de satsningar man redan gjort på ett så effektivt sätt som möjligt. Att få en befolkningsökning som är oplanerad och okontrollerad och våldsamt ställer ju stora krav på allt från skolskjutsar till hemtjänst. Det handlar om att ha en lagom och någorlunda planerad befolkningsökning. Om man håller sig på en tillväxt på runt en procent per år finns det förutsättningar att hantera det.”

”Befolkningsökningen ska ske i en takt så att den är hanterlig. Att man undviker alltför stora tröskeeffekter och låter den kommunala serviceapparaten växa med i takt och utnyttjar de investeringar man redan gjort. Att man försöker se till att den bebyggelse som sker för att möta befolkningsökningen sker på ett sådant sätt att vi kan utnyttja den infrastruktur som finns. Man ska försöka undvika oplanerade, framtvingade generalplane-kostnader. Det gäller att planera i god tid så att det kan ske under ordnade förhållanden.”

Samtliga intervjuade verkar i Göteborgsregionen och detta förhållande kan inte nog understrykas av dem. Alla kommuncheferna framhåller vikten av att tillhöra en storstadsregion. ”Vi åker ju snålskjuts hur man än vänder och vrider på det.” Göteborgsregionen beskrivs som levande och stark, och det framhålls som viktigt att vara en del av den lokala arbetsmarknaden i Göteborg både vad gäller inpendling och

utpendling. Likaså framhålls betydelsen av att man kan hantera upp- och nedgångar på ett bättre sätt när kommunerna samarbetar. Samtliga tillfrågade förefaller känna en stark samhörighet med Göteborgsregionen. De är vidare överens om att man inte bara kan se till den egna kommunen i tillväxtsammanhang. Det är lika betydelsefullt att andra kommuner än den egna växer. Tillväxten i andra kommuner betraktas som en resurs för hela regionen, och går regionen bra så går också den enskilda kommunen bra. Så här säger tre av kommuncheferna om regiontillhörigheten:

”Framförallt måste man ligga på rätt ställe. Det viktigaste är nästan att man ligger i en region som är konkurrenskraftig. Göteborgsregionen eller Stockholmsregionen.”

”Tillväxten är beroende av samarbetet mellan de tretton kommunerna i Göteborgsregionen. Det finns ett samarbete nu mellan de tretton kommunerna som har utökats under de senaste två åren. Tillväxt blir inte av om vi inte kan samverka.”

”Nu är det hela regionen som gäller. Man inser att det är bättre att samverka och att man får ett företag någonstans i regionen, bara det är mitt i navet. Det har helheten stor nytta av.”

I en annan fråga ombads de intervjuade ange hur tillväxt mäts. Alla kommunchefer utom två nämner måttet befolkningsökning. Att mäta invånarantalets förändring är det vanligaste sättet att mäta tillväxt. Många av de tillfrågade nämner också antalet sysselsättningstillfällen och företags-etableringar som viktiga mått. Ytterligare några av de tillfrågade påtalar också mått såsom nettoinpendling, arbetslöshet, ut-

bildningsnivå, bostadsbyggande, resandemönster, genomsnittlig lönesumma, soliditet, likviditet, investeringsnivå och skattekraft.

Samtidigt som tillväxt betraktas som något positivt och som grunden för välfärden är det enligt kommuncheferna inte alltid så lätt att göra de tillväxtsatsningar man önskar. En rad hinder kan ligga i vägen och bromsa upp möjligheterna att vidta tillväxtbefrämjande åtgärder. Restriktionerna kan delas in i formella och informella. Vad gäller de formella restriktionerna framhåller de intervjuade att bostadsbrist, infrastrukturen, marktillgången, vatten- och avloppsfrågor samt miljön kan vara hinder för tillväxt. Finns det inte tillräckligt med bostäder kan inte människor flytta in till kommunen. Är infrastrukturen dåligt utbyggd blir det svårt att pendla in och ut till arbete. ”Det gäller hela Västsverige att transportsystemet är en hämmande faktor för tillfället.” Finns det inte tillgång till mark kan inte företag etablera sig. Likaså är vatten och avlopp förutsättningar för företagsetableringar. Dessutom är miljön en viktig aspekt att ta hänsyn till för näringslivet då naturen inte tål hur stora påfrestningar som helst.

Bland de informella restriktionerna märks enligt de intervjuade kommuncheferna politikernas stundom bristande förmåga att se vad som händer i omvärlden och anpassa kommunens agerande därefter. Uppfattar inte politikerna inom vilka områden satsningar behöver göras blir det svårt att bedriva en ändamålsenlig tillväxtpolitik. Ytterligare en informell restriktion sägs ha att göra med brister i den kommunala planeringsapparaten. Brister det till exempel i planeringen av planläggning och förädling av mark för att ta fram bostadsområden kan inte en önskvärd befolkningsökning ske. Likaså framhålls det att attityden hos befolkningen kan utgöra ett hinder för tillväxt. ”Människor i en region måste också gå åt samma håll.” Finns det ingen framtidstro och framåtanda hos invånarna

blir det besvärligt att göra tillväxtsatsningar. Befolkningen kan också bjuda motstånd mot förändringar och vilja ha det som de alltid haft det. ”Man tror att man kan konservera samhället som det ser ut just nu och tro att det kan se ut likadant om trettio år.” Två citat om de informella restriktionerna:

”Politiska svårigheter att inse att man behöver satsa framåt även om det kan vara kämpigt rent budgetmässigt. Dålig planering på samhällsbyggnads sidan. Att det inte förbereds för att man behöver ha mark för etablering av näringslivet. Att man inte har förberett markområden för infrastruktur och brofästen och annat. Är man dålig på sådan planering blir det ett minus för tillväxten.”

”Jag är inte säker på att alla skulle se med blida ögon på om vi byggde upp gräddhyllor här. Jantelagen regerar ganska mycket. Det finns en tendens till att se ner på utbildning. Det är åtminstone ingen särskild merit att vara utbildad. Det finns ett motstånd i bygden på något sätt.”

De intervjuade poängterar också att det finns ekonomiska restriktioner för tillväxt såsom hög skattesats och stora lån som gör kommunen känslig för ränteökningar. En hög skattesats kan avskräcka människor från att flytta till kommunen, och har kommunen stora lån kan tillväxtsatsningar få stå tillbaka för räntekostnader.

De åtta begreppens betydelse och innebörd

I en av intervjufrågorna ombads kommuncheferna som tidigare nämnts att rangordna åtta begrepp med avseende på deras betydelse för kommunala tillväxtingsatsningar. De ombads också kommentera vart och ett av begreppen efter genomförd rangordning. Resultatet av rangordningen presenteras i nedanstående tabell genom att rangpoängen för varje enskilt begrepp anges. Poängsättningen bygger som tidigare nämnts på respektive begrepps plats i de tolv utförda rangordningarna. En första plats ger en poäng, en andra plats ger två poäng och så vidare ända ned till en åttonde plats som ger åtta poäng. Det begrepp som har lägst totalt antal rangpoäng har alltså störst betydelse för tillväxt enligt kommuncheferna.

Tabellen nedan visar att begreppet identitet tillmäts störst betydelse för kommunal tillväxt med sina 30 poäng, tätt följt av begreppet konkurrenskraft med 34 poäng. Inget av de båda begreppen har fått tilldelat sig en åttondeplats i kommunchefernas rangordningar. Däremot har identitet fått fem förstaplaceringar. Medelvärdet för de båda begreppen ligger på 2,5 respektive 2,8. På tredje respektive fjärde plats kommer kvalitet med 48 poäng och profilering med 49 poäng. Därefter är det ett hopp till begreppen befolkningsökning med 56 poäng och skattekraft med 66 poäng. På sjunde respektive åttonde plats ligger begreppen välfärd och BNP med 74 respektive 75 poäng, och medelvärden på 6,2. Begreppet BNP har fått sju åttondeplaceringar i kommunchefernas rangordningar.

Begrepp	Rangpoäng												Summa	Medelvärde
BNP	1	8	8	8	4	4	6	8	4	8	8	8	75	6,2
Skattekraft	8	4	5	6	1	6	7	6	5	7	7	4	66	5,5
Kvalitet	6	7	3	4	5	5	3	5	3	3	3	1	48	4,0
Välfärd	4	5	7	5	8	8	5	7	7	5	6	7	74	6,2
Konkurrenskraft	2	2	4	1	3	1	2	4	6	4	2	3	34	2,8
Befolkningsökning	3	3	6	7	2	7	1	3	8	6	4	6	56	4,7
Profilering	7	6	1	2	6	3	8	2	2	2	5	5	49	4,1
Identitet	5	1	2	3	7	2	4	1	1	1	1	2	30	2,5

Tabell 1. Tolv kommunchefers rangordning av åtta begrepp med avseende på deras betydelse för kommunala tillväxtingsatsningar. Rangpoängen bygger på en poängsättning där en första plats ger en poäng, en andra plats två poäng och så vidare ända ned till åtta poäng.

I anslutning till rangordningen hade de intervjuade också möjlighet att lägga till egna begrepp. Sju av dem gjorde detta fast rangordnade inte dessa begrepp. Två kommunchefer nämnde begreppet infrastruktur, medan fyra nämnde begreppen trygghet, samverkan, bostadsförsörjning och sysselsättning var för sig. Den sjunde kommunchefen angav tre begrepp, nämligen trygghet, miljö och infrastruktur. I anslutning till rangordningen ombads kommuncheferna också kommentera vart och ett av de åtta begreppen. Nedan följer en redogörelse för dessa kommentarer med undantag av begreppen välfärd och befolkningsökning som behandlats utförligt i föregående avsnitt. För att undvika onödiga upprepningar kan bara kort konstateras att kommuncheferna i sina kommentarer av de båda begreppen återigen betonar att välfärd är det yttersta målet för en kommun och att befolkningsökning är en viktig ingrediens i att uppnå målet.

Identitet

Några av kommuncheferna likställer begreppet identitet med image. En kommunchef talar om varumärke och ytterligare en om kultur. Flera av de intervjuade pekar på vikten av visioner och mål i sammanhanget. Respondenterna är överens om att det gäller att ha en tydlig bild av vad kommunen står för och att presentera bilden utåt på ett effektivt sätt. Det är därvid inte bara de egna invånarna som ska erhålla en bild av kommunens identitet, utan också andra kommuners invånare. Bilden är av betydelse för de individer som eventuellt ska flytta in till kommunen. En av de tillfrågade poängterar att ”med anonymitet kommer man ingen vart”. En annan av de tillfrågade säger så här:

”Om man har en positiv image kan man få kommuninvånare hit. Får man en bra sammansättning av invånare minskar våra kostnader. Om man tittar på storstäderna ser man vad

som händer om man inte tänker på profilering och identitet.”

Några av respondenterna redogör för sin respektive kommuns identitet. Begreppen tydlig och svag används i sammanhanget. Kännetecknande för en kommun med tydlig identitet är att serviceutbudet är komplett. Kommuner med svag identitet saknar centralort och har därför inget komplett serviceutbud. Flertalet av de intervjuade identifierar sig med Göteborg och ser sig som en del av storstaden. Begreppen förort och pendlingskommun används, och det poängteras att kommunerna i fråga är delar av Göteborgs lokala arbetsmarknadsområde. Kommunerna får sin identitet genom Göteborgsregionen.

Konkurrenskraft

Flera av de intervjuade påpekar att begreppen identitet, profilering, kvalitet och konkurrenskraft hänger samman. En tydlig identitet, en stark profil och en god kvalitet på verksamheten gör kommunen konkurrenskraftig. ”Det handlar om att vara ett alternativ för boende och företag att verka.” Konkurrens handlar enligt de tillfrågade om att locka både individer och företag till sig. Det gäller att få människor att vilja verka och bo i kommunen liksom också att få företag att etablera sig. För att göra kommunen intressant måste man förstärka kommunens positiva värden och förmedla dessa utåt. ”Bilden av den egna kommunen jämfört med andra kommuner i Göteborgsregionen är betydelsefull för om man ska öka tillväxten.” Det räcker dock inte bara med att förmedla en positiv bild av kommunen. Majoriteten av kommuncheferna nämner också infrastrukturen som ett viktigt konkurrensmedel. En väl utbyggd infrastruktur lockar både människor och företag. Likaså anses närheten till Göteborg vara av stor betydelse i avseendet, liksom samarbetet inom Göteborgsregionen. Samtidigt som det råder konkurrens mellan kommunerna, är det viktigt med samver-

kan. ”Vi måste inse att vi är i symbios med varandra.” Några citat pekar på det nyss sagda:

”För att utveckla konkurrenskraften handlar det om att skapa en ännu bättre infrastruktur. Se till att vägarna är bra och järnvägen är bra. Inte för långt avstånd till kollektivtrafiken.”

”För att få tillväxt måste en kommun ha konkurrenskraft. Utvecklingen idag har handlat om starka regioner med starka centra. Man måste vara konkurrenskraftig. Det handlar om stora företag och var människor vill bo. Det handlar om infrastruktur. Göteborgsregionen jämför sig mycket med Stockholmsregionen och Malmöregionen. Är vi intressanta jämfört med dem? Det ena ger det andra. Får vi hit ett stort företag kommer kringföretag med. Man måste förmedla ett budskap om att vi är en attraktiv region. Att vi vill ha hit företag och att vi kan.”

”Regionen är ett uttryck för ett regionalt och lokalt samarbete, där man lyckats hitta broslagningar mellan de olika intressena och eliminerat mycket av konkurrensen mellan kommunerna.”

Några av de intervjuade framhåller vikten av konkurrens mellan de tre storstadsregionerna och menar att denna konkurrens är viktigare än konkurrensen inom de enskilda storstadsregionerna.

Kvalitet

Kvalitet handlar enligt respondenterna inte bara om att tillhandahålla god service gent-

emot medborgarna, utan också om att tillhandahålla god service gentemot näringslivet. Vad gäller servicen gentemot medborgarna påpekar några av de tillfrågade att kostnadsaspekten är viktig i sammanhanget. Det gäller att hushålla väl med invånarnas resurser och ge dem en så kostnadseffektiv service som möjligt. Vad gäller servicen gentemot näringslivet framhålls det som viktigt att företagets kontakter med kommunen inte ska vara så krångliga. Företagen ska inte behöva vara i kontakt med alltför många olika instanser i ett och samma ärende. ”Vi har något vi kallar ’en väg in’, att näringslivet inte ska behöva springa runt till en massa olika instanser. Allt går via vår näringslivsenhet.” Så här uttrycker sig två av kommuncheferna om begreppet kvalitet:

”Kvalitet kopplar jag mycket till ekonomi. Ska vi ha kvar ett förtroende hos kommuninvånarna för att betala skatt är det inte bara att de säger vad de tycker. De ska också uppleva att vi hushåller med deras pengar. Hushålla med deras pengar ska innebära att de upplever att vi är hyfsat rationella och lämnar en bra service.”

”Vi måste ha förutsättningar att hjälpa företag och andra som etablerat sig, att vi kan lotsa dem rätt både vad gäller mark- och bygglovshantering. Att kontakterna med kommunen fungerar på ett smidigt sätt. Att man inte bollas fram och tillbaka i den kommunala servicen.”

Kvalitet är också enligt de tillfrågade viktigt i konkurrenshänseende. En god kvalitet på verksamheten gör kommunen konkurrenskraftig. Uppfattas kvaliteten som undermålig väljer kommuninvånarna andra alternativ. Det gäller att inte tappa

medborgarnas förtroende. En av de intervjuade påpekar att man kan vinna kortsiktiga segrar med dålig kvalitet, men inte långsiktiga. Det är av största vikt att arbeta långsiktigt och inte göra tillfälliga och kortsiktiga satsningar. ”Vi måste hela tiden tänka efter så att det vi gör måste vara uthålligt.”

Profilering

Flera av kommuncheferna påpekar att begreppet profilering är nära kopplat till begreppet identitet. ”Det är ett sätt att förstärka identiteten.” Majoriteten av respondenter talar i sammanhanget om profilering av näringslivsverksamheten, det vill säga att särskilda satsningar görs på vissa typer av företag. ”Det gäller att ha en nisch.” Två kommunchefer menar att deras respektive kommun inte profilerar sig och poängterar att en kommun måste vara bra på all verksamhet den tillhandahåller, varför profilering inte är så önskvärd. ”En kommun är en generalistorganisation och ska svara för så många samhällssektorer att det är svårt att hävda att profilering skulle vara något viktigt.” Flertalet intervjuade nämner också Göteborgsregionen som viktig för profileringen. Genom att tillhöra en storstadsregion får kommunen en stark profil. Likaså påpekas att samverkan mellan kommunerna i regionen är av betydelse i profileringssammanhang. ”Man måste ha en aktiv och nära samverkan med alla kommunerna i regionen.” Två av de intervjuade säger följande om profilering:

”Profilering hänger ihop med identitet. Det är vad man går ut med. Man kan inte profilera något som strider mot den egna identiteten. Identiteten är en sorts sanning.”

”Man kan inte vara bäst på allt utan måste lägga energi på att bli bäst på någon del. Storingustrin har vi och behöver

inte mer av. Den lever sitt eget liv. En dag kommer den att försvinna. Om det är fem eller tjugo år framåt vet jag inte, men den kommer att försvinna härifrån. Därför måste vi bredda vårt företagande. Då ser jag att vi måste försöka profilera oss på små och medelstora företag.”

Det poängteras också att det gäller att tydliggöra den profil kommunen har och få ut budskapet till invånarna och andra aktörer. ”Se till att vi skapar en kunskap om vad vi står för egentligen bland våra medborgare och företag.”

Skattekraft

Flera av kommuncheferna påtalar att skattekraften i sig inte längre är så viktig i tillväxtsammanhang på grund av gällande inkomstutjämningsystem. ”Idag har vi ett skatteutjämningsystem som gör att vi inte växer på grund av skattekraften egentligen.” Det enda skattekraften numera signalerar enligt en av intervjupersonerna är kommuninvånarnas utbildningsnivå och inkomstnivå. Flera av de intervjuade påpekar att det är viktigt att invånarna är välutbildade och klarar sin egen försörjning. Det är i allra högsta grad önskvärdt att medborgarna klarar sig på egen hand och inte får en rad transfereringar från kommunen, varför det gäller att hålla arbetslösheten och sjukskrivningarna nere. ”Man kan inte bara ha folk som inte kan betala skatt.” Två citat:

”Den [skattekraften] är egentligen kopplad till befolkningstal med det utjämningsystem vi har. En rätt hanterad befolkningstillväxt skapar enligt min uppfattning förutsättningar för att kunna få en ökning i skattekraften och därmed också en möjlighet att bibehålla den goda service vi har idag.

Om vi inte har en befolkningsökning och tillväxt i skattekraften måste vi spara ännu hårdare.”

”Åstadkommer man välfärd får man en ökad skattekraft. För att kunna erbjuda kommuninvånarna det som hänger ihop med välfärd och kärnverksamhet vill man ju ha in skattepengar. Där känner nog de flesta att är det ett intresse med inflyttning och etablering av småföretag så kommer en god skattekraft på köpet. Den ger kommunen förutsättningar att bygga ut sin verksamhet. Det kanske inte är så enkla samband, men man känner så ganska starkt.”

En av kommuncheferna uttrycker sin uppfattning om skattekraftens betydelse som att ”pigga 80-åringar som inte behöver någon vård är bland det bästa man kan plocka in i befolkningen”.

Bruttonationalprodukten

Bruttonationalprodukten är den faktor som de intervjuade säger sig kunna påverka minst, varför BNP inte anses ha särskilt stor betydelse för kommunal tillväxt. BNP har dock betydelse för tillväxten i så motto att kommunerna är beroende av det som händer i Sverige som helhet. BNP anger förutsättningarna för den kommunala verksamheten. Den enskilda kommunen kan inte leva sitt eget liv oberoende av andra kommuner. Går det dåligt för Sverige, går det dåligt för den enskilda kommunen också. ”Går det bra för Sverige, går det bra för oss.” Några av de tillfrågade anser att BNP förlorat lite i betydelse som mått på välfärd och att det är ett föråldrat sätt att se på tillväxt. Det är i storstadsregionerna som tillväxten sker och det är dessa regioner som är viktiga i sammanhanget. Några citat av de intervjuade:

”Det är det som vi minst av allt kan påverka. Ändå så är det väl så att BNP spelar roll för hela Sveriges utveckling och går det bra för Sverige går det bra för kommunerna. Går det knackigt för Sverige går det illa för kommunerna.”

”Om man har en stark tillväxt i de tre storstadsregionerna är det bra för hela landet. Att öka BNP är väl bra. Annars blir det politiskt oroligt. Jag har en känsla av att tillväxt i regioner har blivit viktigare än hela landet.”

En av de tillfrågade liknar de tre storstadsregionerna vid motorn i Sverige och menar att det är där som den största tillväxten sker och att regionerna blir allt viktigare i tillväxksammanhang. Större enheter står bättre rustade att klara både motgångar och medgångar.

Efter denna presentation av intervjuaterialet följer i det avslutande kapitlet en analys av materialet kopplad till studiens syfte och gjorda antaganden om tänkbara motiv till kommunal tillväxt.

3. TILLVÄXT HANDLAR OM VÄLFÄRD OCH LEGITIMERING

Faktorer som främjar tillväxt

Syftet med föreliggande studie är som tidigare nämnts att beskriva och förklara faktorer som främjar kommunal tillväxt liksom motiv till tillväxtsatsningar, och därigenom uppnå en ökad förståelse för varför kommunal tillväxt egentligen sker. På sidan sju presenterades fyra tänkbara motiv (ekonomi, verksamhet, förstärkning och avtryck) till kommunal tillväxt utifrån vilka de åtta begrepp som kommuncheferna fick i uppgift att rangordna härleddes. I det nedanstående anges inom parentes respektive begrepps placering i den rangordning kommuncheferna gjorde av dem med avseende på deras betydelse för kommunala tillväxtsatsningar.

Ekonomi

Bruttonationalprodukten (BNP) (8)

Skattekraft (6)

Verksamhet

Kvalitet (3)

Välfärd (7)

Förstärkning

Konkurrenskraft (2)

Befolkningsökning (5)

Avtryck

Profilering (4)

Identitet (1)

Det framgår att begreppet identitet har störst betydelse för tillväxt, följt av begreppet konkurrenskraft. Därefter kommer begreppen kvalitet och profilering. De fyra begreppen hänger enligt kommuncheferna intimt samman. En tydlig identitet, en stark profil och en god kvalitet på verksamheten gör kommunen konkurrenskraftig. Av de intervjuades kommentarer till de fyra begreppen framkommer att identitet, konkur-

renskraft, kvalitet och profilering är förutsättningar för befolkningsökning, vilket torde förklara att begreppet befolkningsökning hamnat på en femte plats i rangordningarna jämfört med de intervjuades svar på de öppna frågorna där de sätter likhets-tecken mellan tillväxt och befolkningsökning. Det yttersta målet för en kommun är vidare att öka välfärden och tillväxt är medlet att nå dit. Några av kommuncheferna påpekade under rangordningen att begreppen kan vara både mål och medel, och sagesmännen tycks ha tolkat rangordningsuppgiften som att tillväxt i detta fall var målet och att det handlade om att redogöra för faktorer som genererar tillväxt. De fyra första begreppen kan alltså betraktas som medel att nå kommunal tillväxt. Vad gäller begreppet skattekraft påtalas att skattekraften i sig inte längre är så viktig i tillväxtsammanhang på grund av gällande inkomstutjämningsystem. Välfärd betraktas som nyss nämnts som det yttersta målet för den kommunala verksamheten och återigen kan kommunchefernas tolkning av rangordningsuppgiften åberopas som en förklaring till att begreppet hamnat på en sjunde plats. BNP är den faktor sagesmännen säger sig kunna påverka minst och BNP anses också vara ett föråldrat sätt att se på tillväxt. Av intervjuerna framgår också att kommunal tillväxt även förknippas med satsningar inom näringsliv, bostadsbyggande, infrastruktur, trygghet, utbildning, föreningsliv och kulturverksamhet. Dessutom pekar intervjuerna på att samverkan är av största betydelse för tillväxt, något kommuncheferna ofta återkommer till i sina redogörelser. Samtliga tillfrågade förefaller känna en stark samhörighet med Göteborgsregionen. Närheten till Göteborg och vikten av samverkan inom regionen betonas starkt. Tillhörigheten till Göteborgsregionen uppfattas vara av stor betydelse för kommunerna både vad gäller identiteten och profileringen. Sagesmännen poängterar att regionen betraktas som en enda stor lokal arbetsmarknad, varför tillväxt i andra kom-

muner är lika intressant som tillväxt i den egna kommunen.

Ovanstående visar att det inte går att identifiera en enda enkel förklaringsfaktor till tillväxt (jämför med Bigsten 2003). En rad faktorer som främjar kommunal tillväxt framhålls. Det handlar om faktorer som man skulle kunna benämna materiella, såsom befolkningsökning, satsningar inom näringsliv, bostadsbyggande, infrastruktur, utbildning, föreningsliv och kulturverksamhet. Samtidigt har immateriella faktorer såsom identitet, profilering, kvalitet, konkurrenskraft, trygghet och samverkan också betydelse för tillväxt. Detta kan jämföras med Thurow (1999) som konstaterar att traditionella förklaringar till tillväxt debatteras allt mindre, medan andra faktorer såsom kompetens, lärande, innovationsförmåga, kluster, entreprenörskap och samverkan kommit att spela en allt viktigare roll. Kommuncheferna betonar starkt samverkan inom Göteborgsregionen som en viktig grund för tillväxt. Samverkan inom offentliga sektorn är ett välstuderat fenomen (se till exempel Löfström 2001 för en ingående beskrivning av begreppet). Ett vanligt skäl till samverkan är att denna förväntas leda till en effektivare resursanvändning. Ett annat skäl är att samverkande parter bättre ska kunna svara upp mot medborgarnas behov. Samverkan är ett uttryck för samordning och förbättring av insatserna inom välfärdsområdet.

Motiv till tillväxtingsatsningar

Om vi återknyter till de fyra tänkbara motiven till kommunal tillväxt, det vill säga ekonomi, verksamhet, förstärkning och avtryck, kan följande konstateras. Av de fyra begrepp som har störst betydelse för kommunala tillväxtingsatsningar, det vill säga identitet, konkurrenskraft, kvalitet och profilering, återfinns två under motivet avtryck. Tillväxt tycks därmed i stor utsträckning ske i syfte att legitimera kommunen. De båda andra begreppen återfinns under

motiven förstärkning och verksamhet, varför tillväxt också kan sägas ske i syfte att förstärka de långsiktiga förutsättningarna för kommunen och utveckla verksamheten, om än inte i lika stor utsträckning. Det fjärde motivet, att tillväxt skulle ske i ekonomiskt syfte, tycks vara av underordnad betydelse i det att de båda begreppen skattekraft och BNP hamnade långt ned och till och med sist i kommunchefernas rangordningar. Tillväxt handlar inte om att förbättra skattekraften eller samhällsekonomin. Betydelsen av legitimering har konstaterats av en rad kommunforskare genom åren, bland annat när orsaker till reformer kartlagts (se till exempel Røvik 2000). Det är viktigt att ansluta sig till den senast kända reformen och vinna uppskattning av omgivningen snarare än att försöka uppnå ett ökat samhällligt värde. Genom tillväxtingsatsningar visar kommunen för medborgarna att organisationen strävar efter förbättring och tillgodoseendet av deras behov.

Kommuncheferna är överens om att det yttersta målet för en kommun är att öka välfärden. Det kan därmed sägas råda en institutionaliserad uppfattning om vilket det övergripande motivet till tillväxt är, och man skulle kunna betrakta välfärd som en, för att använda Redmonds (2005) benämning, överordnad institution. Enligt författaren är vissa institutioner mer centrala än andra, men samtidigt gäller att de är sammanlänkade med andra inte fullt så viktiga institutioner - underordnade institutioner. De tre motiven avtryck, förstärkning och verksamhetsutveckling skulle kunna betraktas som underordnade institutioner, tätt sammanlänkade med institutionen välfärd. Kommuners ansträngningar att lämna avtryck, förstärka de långsiktiga förutsättningarna och utveckla verksamheten är viktiga medel att nå det övergripande målet om ökad välfärd. Och särskilt viktigt i sammanhanget är att lämna avtryck.

Slutligen kan konstateras att de båda institutionerna välfärd och avtryck är av bety-

delse för att förstå varför kommunal tillväxt egentligen sker. Institutionerna är uttryck för både medel och mål, liksom också fenomenet tillväxt är det. Eller annorlunda uttryckt kan man säga att tillväxt både kan diskuteras i termer av orsak och verkan i förhållande till den överordnade institutionen välfärd. Studien föranleder fortsatt och fördjupad forskning i ämnet. Av värde är att fånga kommunstyrelseordförandes syn på kommunal tillväxt och jämföra politikernas uppfattningar med kommunchefernas. Likaså är en fördjupad studie av Göteborgsregionen betydelse för tillväxt av intresse och därmed av fenomenet samverkan.

REFERENSER

- Bigsten, Arne, 2003. "Globalisering och ekonomisk utveckling". *Ekonomisk Debatt*, nr 2: 18–33.
- Calmfors, Lars och Mats Persson (red), 1999. *Tillväxt och ekonomisk politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lidström, Anders, 1998. "Utbildning och kommunal utvecklingspolitik". *Kommunal Ekonomi och Politik*, volym 2, nr 2: 21–42.
- Löfström, Mikael, 2001. "Samverkan mellan offentliga organisationer – att konstruera gränser". *Kommunal Ekonomi och Politik*, volym 5, nr 2: 69–89.
- Malmer, Stellan, 2003. *Ett pris blir till. Om förklaringar till kommunala avgifter och taxor*. Göteborg, Förvaltningshögskolan: doktorsavhandling.
- May, Tim, 2001. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Nutek, 2000. *Strategi för lokal tillväxt*. Stockholm: Nutek.
- Pettersson, Lisa, 2001. *Den nya ekonomin – en studie med regionalt perspektiv utifrån debatten och litteraturen*. Östersund: Institutet för tillväxtpolitiska studier, A2001:004.
- Pierre, Jon, 1991. "Kommunernas näringspolitik". I Pierre, Jon (red), *Självstyrelse och omvärldsberoende – studier i lokal praktik*, s 122–169. Lund: Studentlitteratur.
- Pierre, Jon och Sara Schütt, 2004. "Regionalisering och ekonomisk utveckling: Västra Götalandsregionens utvecklingspolitik". I Nilsson, Lennart (red), *Svensk samhällsorganisation i förändring. Västsverige vid millennieskiftet*, s 415–440. Göteborgs universitet.
- Proposition 2001/02:4.
En politik för tillväxt och livskraft i hela landet.
- Redmond, William H., 2005. "Processes of Gradual Institutional Drift". *Journal of Economic Issues*, vol 39, nr 2: 501–509.
- Rövik, Kjell-Arne, 2000. *Moderna organisationer: trender i organisationstänkandet vid millennieskiftet*. Malmö: Liber.
- Siverbo, Sven, 2005. *Inkomstutjämning och kommunalekonomiska incitament*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, rapport nr 70.
- Sjöstrand, Sven-Erik, 1995. "Towards a Theory of Institutional Change". I Groenewegen, John, Christos Pitelis och Sven-Erik Sjöstrand (red), *On Economic Institutions – Theory and Applications*, s 19–44. Aldershot: Edward Elgar Publishing Company.
- SOU 2003:90. *Innovativa processer*. Stockholm: Fritzes.
- Sveriges Kommuner och Landsting, 2005. *Spela roll. En bok om lokal och regional utveckling*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Söderström, Lars, 1994. Utjämning och kommunala incitament. *Bilaga till betänkandet från beredningen för statsbidrag och utjämning i kommunsektorn, SOU 1994:144*. Stockholm: Fritzes.
- Thurow, Lester, 1999. *Creating Wealth*. USA: Naperville, Brealey Publishing.